

Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ

Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı

**HUKUK FELSEFESİ AÇISINDAN
YARARCILIK TEORİSİNİN
ELEŞTİRİSİ**

Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Baskı

(1. Baskı: Haziran 1999 - İstanbul)

Beta

Yayın No : 2804
Hukuki Dizisi : 1376

2. Baskı – Aralık – 2012 - İSTANBUL

ISBN 978 - 605 - 377 - 827 - 1

Copyright© Bu kitabın bu basısının Türkiye'deki yayın hakları BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş.'ye aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Beta Basım A.Ş.
Baskı-Cilt : Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Taksim Cad. Yoğurtçu Faik Sok. No: 3 Taksim Beyoğlu/İST.
Tel: (0-212) 249 40 60 (Sertifika No. 13723)
Kapak Tasarım : Gökhan Ayrancı

Beta BASIM YAYIM DAĞITIM A.Ş.
Narlıbahçe Sokak Damga Binası No: 11
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel : (0-212) 511 54 32 - 519 01 77
Fax: (0-212) 511 36 50
www.betayayincilik.com

ÖNSÖZ

Kanımızca hukukun, hukuk biliminin ve dolayısıyla pratik ya da teorik çerçevede hukukla ilgili olan herkesin bu bağlamdaki temel sorusu şu olmalıdır: “Hukuk” denilen şey, acaba özü ve ruhu itibariyle her zaman ve her yerde herkes için geçerli ve bağlayıcı olan temel bir yapıya sahip olarak mı benimsenmelidir? Yoksa zaman ve mekân itibariyle değişkenlik gösteren, fiili ve keyfi bir durumu yansıtan öznel, rölatif bir realite olarak mı kabul edilmelidir? Diğer bir anlatımla, “hukuk” dediğimizde, tüm insanlık için geçerli olduğuna inandığımız nesnel ilkelere ve inanca dayanan temel ilkeler doğrultusunda oluşturulan bir toplumsal ve insani yaklaşımı mı tercih ederek konumumuzu belirliyoruz? Yoksa sadece “kendimizin” ve “kendimize ait” saydığımız toplulukların, ne pahasına olursa olsun, “fayda ve mutluluğunu” kollamanın adına mı “hukuk” diyoruz?

Bu çalışma, hukuku nesnel, insani ve mutlak temel özünden tecrit ederek, keyfi, fiili ve hiçbir sınır tanımadan kendisinin ve kendisine ait gördüğü toplumların “esenliğinin” yöntemi olarak kabul eden yaklaşımı tanıtmayı konu edinmektedir. Günümüz Egemen Batı Devletlerinin sosyo-politik yaklaşımlarının felsefi dayanağını da oluşturan İngiliz Yararcılığı / Utilitarianism; açık ve sistematik bir biçimde, hukukun gerçek anlam ve işlevinin haz ve faydayı sağlamak, kollamak ve geliştirmek olduğunu kabul etmekte ve savunmaktadır.

Hukukun, objektif ve etik bir temele dayanma koşuluyla ancak gerçek anlamda hukuk olma niteliğini kazanabileceğini tercih edip savunabilmek için, karşıt görüş ve yaklaşımın yeterince irdelenip kavranması gerekir. Çalışmamızla amaçlanan da budur.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

YARARCILIK TEORİSİNİN TEMELLERİ

A. ESKİ YUNAN'DA YARARCILIK	9
I. DEMOKRİTUS	9
II. ARİSTİPPUS	10
III. EPİKÜR VE YARARCILIK	15
B. İNGİLİZ YARARCI OKULU'NUN ÖNCÜLERİ	28
I. THOMAS HOBBS	29
II. JOHN LOCKE.....	41
III. FRANCIS HUTCHESON	46
IV. DAVID HUME	48
1. İngiliz Yararçı Okulundaki Yeri ve Önemi	48
2. D. Hume'un Görüşleri.....	49
C. HUME'DAN BENTHAM'A.....	55
I. AVRUPALI YARARCILAR	55
1. Helvetius	55
2. Beccaria.....	59
II. TEOLOJİK YARARCILAR.....	61
1. Richard Cumberland	61

2. John Gay.....	62
3. John Brown	63
4. David Hartley.....	64
5. Joseph Priestley.....	65
6. William Paley.....	66

İKİNCİ BÖLÜM

BENTHAM VE SONRASI İNGİLİZ YARARCI OKULU

A. JEREMY BENTHAM	71
I. YAŞAMI, KİŞİLİĞİ VE ETKİSİ	71
1. Yaşamı ve Kişiliği	71
2. Etkisi	74
II. AHLAK GÖRÜŞLERİ.....	76
1. Hazcılık.....	76
a. Genel Olarak.....	76
b. Haz ve Acının İnsan Eylemlerini Yönlendiren İki Temel Etken Oluşu ve Hazzın İyiyle Özdeşleştirilmesi	77
c. Hazların Niteliksel Özdeşliği ve Haz Aritmetiği	80
2. Yarar ilkesi	83
a. Yarar Kavramı ve Yarar İlkesinin Kanıtlanması.....	83
b. Yararın Ahlâksal Bir Değer Olarak Benimsenmesi ya da Erdemin Yadsınması	85
III. HUKUK GÖRÜŞLERİ	89
1. Devlet ve Hukukun Kaynakları.....	89
2. Hukukun Anlamı ve Fonksiyonu	93
a. Hukuk Tanımı ve Hukukun İşlevi	93

b.	Yarar Kavramına Getirilen Toplumsal İçerik: “En Büyük Sayıda İnsanın En Büyük Mutluluğu”	95
c.	Hukukun Temel ödevleri	97
3.	Doğal Hukuk İlkelerinin Yorumlanması.....	101
4.	Suç ve Cezada Yarar İlkesinin Belirleyici Olarak Alınması.....	105
B.	JAMES MILL VE YARARCILIK.....	109
C.	JOHN STUART MILL.....	112
I.	KİŞİLİĞİ, GENEL FELSEFESİ VE ÖNEMİ	112
1.	Kişiliği.....	112
2.	Genel Felsefesi ve Önemi	114
II.	AHLAK GÖRÜŞLERİ.....	116
1.	Yarar İlkesinin Kanıtlanması.....	116
2.	Ahlâksal Temele Dayanmayan Haz Ayrımı.....	122
3.	Erdem ya da Ahlâkın Değeri	125
4.	Bireysel Yarar - Toplumsal Yarar Dengesinin Sağlanması	127
III.	HUKUK GÖRÜŞLERİ	130
1.	Yönetim Üzerine	130
2.	Özgürlüğün Yarar İlkesi Gereğince Kutsanması	132
3.	Adalet Karşısında Yarar İlkesine Tanınan Üstünlük	138
D.	BENTHAM VE J. S. MILL SONRASI: YARARCILIĞIN YORUMLANMASI VE ETKİLERİ.....	142
I.	YARARCILIĞIN YORUMLANMASI	142
1.	R. Von Jhering ya da Sosyal Yararcılık.....	142
2.	Herbert Spencer.....	146
3.	İdeal Yararcılık.....	153

II. YARARCILIK AKIMININ AHLAKSAL, SİYASAL VE HUKUKSAL ETKİLERİ	161
---	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ELEŞTİRİ VE DEĞERLENDİRME

A. HUKUKUN ÖZÜ VE EREĞİ NEDİR, NE OLMALIDIR...	167
B. YARAR KAVRAMI VE İLKESİ	172
C. YARARCI AHLAKIN ELEŞTİRİSİ	175
D. DEĞERLER TEORİSİ İŞİĞİNDA YARARCILIK AKIMININ ELEŞTİRİSİ.....	179
SONUÇ	190

KISALTMALAR

AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
Krş.	: Karşılaştırmamız
s.	: sayfa
Sy.	: Sayı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve saire
yy.	: Yüzyıl

